

DRAGAN VELIKIĆ

Bratstvo po mrlji

Hronika našeg odustajanja

Copyright © 2018, Dragan Velikić
Copyright © ovog izdanja 2018, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Bratstvo po mrlji

Sadržaj

<i>Uvodna reč</i>	11
-----------------------------	----

POSTE RESTANTE

Sitni događaji	15
Pedeset metara stvarnosti	20
Komentatori	25
Sabornost	30
Heraklitov poučak	35
Uteha velikog broja	40
Diskus hernija	45
Sigurna kuća	50
Kutije i sanduci	55
Kućni red	60
Bratstvo po mrlji	65
Oprez na putu	70
Sporo, sporije, Srbija	75
Zemunci	80

ŠIROM ZATVORENIH OČIJU

Kosovke devojke	85
Frankfurtska linija	88
Nervozni dinarski element	92
Endemska pamet ili Sakupljači sekundarnih sirovina	96
Naši ljudi iz Pjongjanga	101
Četiri zimske gume	105
Top shop ljudi	109
Širom zatvorenih očiju	113
Izlet u pamet	117
Slika Borisa Nikolića.	120
Nepreležana bolest.	124

PRIČE SA LIMESA

Toliko nam je godina već	131
Hipnoza medija – o Miladinu, Miladinoviću i Nikoliću.	139
U zemlji svatova iz Žitorade	146
O pomirenju	154

NAJGORI DOLAZE

Zakon velikog broja ili Iz života nekretnina.	161
O pristojnim i nepristojnim ljudima.	164
Šnajder	167
Adolfé, ne gazi leje!	170
Mogućnosti mentaliteta ili Slučaj službenika MSP-a .173	

Život u Srbiji	177
Ali-babina država	180
Koferče i helikopter	183
Jergović	187
Švajcarska	190
Rađanje haosa iz smrti železnice	193
Najgori dolaze	196
Mislite o tome!	199
Pedeset nijansi bele	202
Saša	205
Premijersednik	208
Sterilizacija Sterije	211
Veliki mali čovek.	214
Magris: postupak obustavljen.	217
SNS – Sramota Naroda Srbije.	220
Šesti oktobar – dan Državne bezbednosti	223
Ludilo kao sistem	226
Pohvala oportunistima	229
Doktori barona Minhauzena	232
Pod okupacijom	235
Za goru Srbiju	238
Put u juče	241
Miljenko Jergović: <i>Pisac u vremenu prostaštva</i>	245
<i>O piscu.</i>	251

UVODNA REČ

Moje prve kolumne, *Pisac o piscu*, bile su vezane za književnost. Objavljivao sam ih u *NIN*-u, počevši od 1989, tokom dve godine, sve dok se politika koju je taj nedeljnik počeo da sledi i moja razmišljanja nisu dijametralno razišli. No, *NIN* se menjao, pa sam u još tri ciklusa bio dežurni kolumnista, a ovaj poslednji ciklus traje i dalje.

Prvi angažovani tekst napisao sam 1991. godine za *Književne novine*, pod naslovom *Može i bez sladoleda*, potaknut nepravdom koju je doživeo moj prijatelj, pesnik Milan Đorđević, kada ga je na ulici povredila trola. Gradsko saobraćajno preduzeće „Beograd“ nije mu isplatilo odštetu, jer – po njima – on je taj koji nije pazio! A kad sam se već uhvatio teme nepravde, u istom tekstu sam se obrušio i na svog tadašnjeg šefa, direktora ustanove kulture u kojoj sam radio, a za koga se znalo da ima lažnu diplomu. Pričao sam Miodragu Perišiću, uredniku *Književnih novina*, o aparatčiku sa lažnom diplomom i o neodgovornom državnom preduzeću, navodeći to kao

metaforu za urušavanje društva, čega smo svi bili svesni, na šta mi je on rekao: „Pa napiši to.“

Sledeće *napiši to* stiglo je ubrzo, čak iz Nemačke, iz redakcije *Die Zeit*-a. U to vreme pojavio se u Austriji prevod mog romana *Via Pula* na nemački. Nisam otišao na promociju, jer se u Slavoniji već ratovalo. Poslao sam im tekst *U traganju za trećim čovekom*, u kojem sam dao svoje viđenje raspada Jugoslavije.

Tako je krenulo. Dopalo mi se. Taj tekst je bio prvi u nizu od stotinu i trideset objavljenih u nemačkim, austrijskim, švajcarskim, italijanskim, mađarskim, češkim, holandskim, slovenačkim i francuskim novinama.

Ali, moje pravo i kontinuirano pisanje kolumni počinje 1992. godine, sa nedeljnikom *Vreme*, i pozivom urednika Dragoljuba Žarkovića. Tekstove pod nazivom *Stanje stvari* pisao sam narednih pet godina, a izbor pod istim naslovom objavljen je kod *Stubova kulture*, 1998. godine. Tome prethode knjige tekstova *YU-Atlantida* (1993) i *Deponija* (1994), a sledi *Pseća pošta* (2005).

Više puta sam rekao da je pisanje kolumni za novine kao ona svirala koja progovara da su u cara Trojana kozje uši, čime sam svoju literaturu poštedeo od potencijalnog uplitanja dnevnopolitičkih banalnosti.

U Beogradu, april 2018.

POSTE RESTANTE

SITNI DOGAĐAJI

„Ako bi nam bila poznata naša budućnost, verujem da bismo svaki čas vidali kako ovde-onde iskrsavaju sitni događaji koji je najavljuju, pa i unapred pružaju predstavu o njoj; pošto je ne znamo, ta upozorenja nam izgledaju kao stvar slučaja, kao slučajnosti bez ikakvog značaja. Pomislite kakav bi stravičan smisao imala pojava u nekoj minhenskoj pivnici, oko 1925, nekakvog kaplara sa čaplinovskim brkovima i ludačkim očima, za nekoga ko bi znao apokaliptični kraj tih događaja“, kaže Ernesto Sabato u romanu *Abaddon, anđeo uništenja*.

Danas, dvadeset godina posle raspada Jugoslavije, moguće je formirati čitav jedan leksikon „sitnih događaja“ koji su najavljivali kraj jedne zemlje. Kakve su sve dijagnoze izgovorene na simpozijumima, okruglim stolovima i debatama. „Sitni događaji“ postali su materijal po sebi, svako je iz trezora uzimao šta je hteo i pravio neku svoju istinu o uzrocima katastrofe. Čitava jedna industrija snabdevala je medijsko tržište proizvodnostima

i poluistinama. Kontekst je bio mnogo širi nego što je to odgovaralo dnevnim tumačenjima.

A dogodila se, zapravo, sudbinska konstelacija: Berlin-ski zid je pao, Jugoslavija je izgubila geopolitički značaj iz vremena Tita, kasta jugoslovenskih komunista se preko noći od sivih aparatčika pretvorila u zagrižene nacionaliste, i tako, zadržavši stare pozicije, nametnula se ponovo kao politički subjekt. Opet su bili gore, tamo gde se odlučuje sudbina naroda. Ali, sada svako na svom vlastitom dvoru. I sa vlastitom kasom. Po cenu da me neko proglaši zatočenikom teorije zavere ne mogu a da ne pomenem ekonomski interes krupnog kapitala i globalne interese „velikih sila“. Jugoslavija je bila isuviše posebna, komplikovana, jednostavno nije bila dovoljno poslušna za „dresuru“, tj. za tranziciju poput zemalja bivšeg Istočnog bloka. Ne mogu da odolim poređenju sa današnjom Evropskom unijom, čiji je zajednički imenitelj – ekonomija – neuporedivo efikasniji. Ali, pod određenom lošom konstelacijom, vraćaju se unazad kazaljke prosperiteta i harmonije.

Meni je jedan od „sitnih događaja“ bio izveštaj vremenske prognoze na Hrvatskoj televiziji. U leto 1989. godine uočio sam promene u terminologiji vremenske prognoze. Tako ciklona ili anticiklona, svejedno, nije više dolazila iz Srbije, već sa istoka. Ili, topao talas sa Mediterana, koji najavljuje kišu, proširiće se tokom noći po čitavoj Hrvatskoj, i dalje prema istoku. Srbija je zamenjena istokom. A tamo je početkom tog istog leta 1989. kaplar iz Požarevca helikopterom sleteo na Kosovo. Povod proslava 600-godišnjice Kosovske bitke. Ratne sekire bile su iskopane, i krvave igre mogle su da počnu.

Još jedan „sitni događaj“ odigrao se u jednom restoranu u Frankfurtu u vreme Sajma knjiga 1991. godine. Vlasnik restorana, Hrvat, ekonomista po profesiji, pridružio nam se dok je nas nekoliko pisaca iz raznih republika tadašnje Jugoslavije prijateljski raspravljalo o političkoj situaciji. Vukovar je krvario. Naš domaćin bi nam povremeno postavio poneko pitanje: Šta je sa *Geneksom*? Kakvo je stanje u *INA*? *Energoinvest*? Naravno, mi pisci pojma nismo imali šta se dešava sa najvećim državnim firmama. Na kraju je osmehujući se primetio da svega ovoga što se dešava ne bi bilo da je na primer sredinom 80-ih godina *Shell* ušao na jugoslovensko tržište i da su *Shellove* pumpe od Slovenije do Makedonije. Ili da je *Boeing* dobio velike porudžbine, itd. Trag novca je jedini relevantni trag za propast Jugoslavije, zaključio je naš domaćin. Čitava predstava koja nam predstoji samo će se tehnički lakše realizovati sa komplikovanim istorijskim nasleđem jugoslovenskih naroda.

Uspostavljanje zajedničkog imenitelja podrazumeva niz kompromisa. I dok danas, još uvek sa četvrte galerije na kojoj se nalazi Srbija, posmatram parter Evrope u kojem se širi Evropska unija, parter gde će se kroz nekoliko godina spustiti i zemlje Zapadnog Balkana, uočavam niz sličnosti sa bivšom Jugoslavijom. Jer i ta zemlja je bila skup nacija, jezika, religija i kultura, skup republika koje su imale tako različita istorijska nasleđa, i što je još važnije, bile su na tako različitim stupnjevima ekonomskog razvoja.

Multikulturalnost je draga floskula političara Evropske unije. U bivšoj Jugoslaviji bilo je to „bratstvo i jedinstvo“,

poželjna formula, zapravo direktiva, koja je pored političke podrške nudila i značajnu finansijsku apanažu. Fondovi za kulturu EU su lake ruke prema svemu što je po formuli multi-kulti. Na primer, film koji režira Srbin ili Hrvat, snimatelj Albanac ili Crnogorac, glumci iz Hrvatske, Makedonije ili Bosne. Naravno da takve koprodukcije imaju svoje ekonomske interese, da je regionalna saradnja način uspostavljanja mostova u prostoru koji će sutra biti deo EU. Međutim, sa iskustvom iz Jugoslavije, postoji i druga strana medalje, opasnost favorizovanja određene formule, dobitne kombinacije, mimo umetničkog potencijala. Unapred postoji poželjna muštra za Balkan, sadašnji rezervat EU. Umetničko delo se često svodi na ilustraciju koja zadovoljava, tačnije potvrđuje stereotipe koji u Evropi vladaju o vlastitoj periferiji. Balkan je postao žanr.

Umetnički proizvodi sa Balkana, svejedno da li su to filmovi, pozorišne predstave ili knjige, imaju osigurane donatore ukoliko zadovoljavaju određenu recepturu: ispolitizovani komad stvarnosti natopiti tipičnim balkanskim apsurdom, dodati dosta humora, obavezno umutiti kakvu provokaciju. Proizvod mora da bude pitak i lako svarljiv, prepoznatljive ambalaže. Nema tu mesta proizvodima teškim za probavu, koji nisu medijski lako obradivi, a visokom dozom individualnosti i umetničkog naboja odstupaju od recepture brze hrane – jednostavne pripreme sadržaja u mikrotalasnim renerama prosečnog potrošača.

Tako Zapad dobija jednu površnu sliku o svakodnevici na Balkanu. Kao da ti ljudi tamo, na evropskoj periferiji, žive u žanru lake komedije sa tragikomičnim obrtima. To je pogled Evrope kojim ona zamišlja život na Balkanu. I taj pogled ona želi da potvrdi konzumiranjem umetnosti

---

koja sa Balkana dolazi. Tačnije, evropsko tržište često traži od periferije da joj umesto autentičnih umetničkih dela isporučuje stereotipe koji su s vremenom postali zvanična verzija kultura zemalja Balkana. Tako dolazimo do paradoksa da se u zemljama evropske periferije, tj. Balkana, sudeći po nekim umetničkim delima, dešava ne ono što im se uistinu dešava, već ono što kao njihova stvarnost postoji u mišljenju Evrope.

Jedna moja poznanica, koja mnogo putuje, strastveni je konzument kiosk-literature. Knjige čita tako što cepa i baca pročitane stranice. Prvo iscepa naslovnu stranu, tako da radoznali saputnik u vozu ili avionu ne može da zna šta to ona čita. Praktična strana njene metode je u tome da se sa putovanja vraća bez teškog tereta pročitanih knjiga.

Danas smo svedoci jednog globalnog fenomena. Mediji ne samo što arbitriraju na polju zabave, već nastoje da uspostave svoja komercijalna merila i u prostoru koji pripada ozbiljnoj umetnosti. Nastoje da proizvedu čak i klasiku. Koliko se samo jalovih, drugorazrednih romana svake sezone u svetu proglašava remek-delima. A ta navodna remek-dela, lišena autentičnosti i umetničkih vrednosti, čim prođe medijska logistika, bivaju zaboravljena.

Knjiga koju ne bismo poželeli da i po drugi put pročitatamo nije ni bila vredna čitanja.

NIN, 11. novembar 2010.

PEDESET METARA STVARNOSTI

Do Žutog mosta u Kosovskoj Mitrovici doputovao sam iz Beograda kolima srpske registracije. Prešao sam u automobil sa registracijom Kosova, i stigao na odredište u južnom delu grada. U povratku, idućeg dana, priča se ponavlja. Prelazimo Žuti most i zaustavljamo se na istom mestu u Bošnjačkoj mahali. Zbog gužve, automobil kojim sam doputovao iz Beograda parkiran je pedeset metara uzbrdo. Vozač nam maše da pridemo, međutim, moji domaćini, Albanka i Srbin, snebivajući se kažu da sa kosovskom registracijom, ipak, ne bi bilo pametno da idu dalje. Izvinjavaju se. Pozdravljamo se, i ja peške prelazim tih pedeset metara kosovske stvarnosti. Bio je to najneobičniji utisak koji sam poneo sa dvodnevno boravka na Kosovu.

Krećem polako uzbrdo. Toplo, sunčano popodne. Tri sata. Sijesta u novembru. Setim se onog vesterna *U 3 i 10 za Jumu*. Pokušavam da otkrijem nešto neobično. Znak kakve opasnosti. Tiho je, ali ta tišina nije preteća. Barem

---

ja ništa ne osećam. Sa obe strane ulice kiosci i prodavnice. Mnogo automobila. Neki bez registarskih tablica. Ljudi prolaze. Deca pretrčavaju ulicu. Bezbojni trenutak u Bošnjačkoj mahali. Ništa posebno u tih pedeset metara. Ni još ko zna koliko puta po pedeset metara, gore ili dole.

Dan ranije, moj vozač, poreklom sa Kosova, ali već godinama nastanjen u jednom gradu na jugu Srbije, primećuje da je dobro što će me u Bošnjačkoj mahali, kod Žutog mosta, čekati organizatori, jer sa srpskim registarskim tablicama nije baš preporučljivo ići u južni deo grada. Istina, bio je nekoliko puta u šopingu, i nije imao neprijatnosti, ali ovako je sigurnije. Na moje pitanje da li stanovnici južnog dela Mitrovice prelaze u severni, rekao je da je njima lakše, jer skinu tablice. Na Severnom Kosovu nije retkost da se vozi bez registarskih tablica. To se toleriše. Sem toga, Albanci su bezbedniji u severnom delu Mitrovice, nego Srbi u južnom. Mada, nastavlja moj vozač, nisu problem srpske registarske tablice, već samo kosovskomitrovačke. Sa „KM“ je već opasnije. Tako da čak i ako me ne budu čekali organizatori na Žutom mostu, odvešće me do hotela *Palas*, jer imamo valjevske tablice.

A zatim sledi priča koja bi trebalo da mi objasni galimatijas kosovske stvarnosti. Sve apsurdne te mučne svakodnevice. Besmisleno trošenje vremena, satiranje života uređenog po merilima međunarodnih, srpskih i albanskih kancelarija. Setih se Kafke. Onog mesta na početku *Procesa*, kada Jozefa K. u njegovom stanu hapse dva nepoznata čoveka. On uzima kaput, i za trenutak ga izlaže pogledima islednika. Kao da tim gestom želi da proveri da li je sve u redu sa njegovim kaputom. Tada jedan od one dvojice

kaže da kaput mora da bude crn. Ne objašnjava zašto. Crn, i tačka. Jozef K. odustaje od kaputa. Bez reči prihvata ne samo besmisleni činjenicu da kaput mora da bude crn, već pristaje i na jedan sistem bez sistema. Prepušta se situaciji koju će na kraju platiti životom.

Tako se valjda, bez suvišnih reči, uspostavlja i legalizuje i onih pedeset metara kosovske stvarnosti u Bošnjačkoj mahali.

To ću, naravno, shvatiti sutradan. Kao i priču o pokretnim kontrolnim punktovima kosovske policije i Euleksa, koji često, nimalo slučajno, idu naruku švercerima, jer se postavljaju iza skretanja na alternativne brdske puteve.

Šta sam ja tražio u Kosovskoj Mitrovici?

Pre dve nedelje u južnom delu grada održana je promocija srpskog i albanskog izdanja antologije *Drugi pored mene* (B92) u organizaciji Robert Bosch Stiftung-a i Community Bildung – Mitrovica. Dvadeset i dva književnika iz Istočne Evrope napisala su eseje na temu *Drugi*. Na promociji u Kosovskoj Mitrovici od pisaca zastupljenih u pomenutoj antologiji prisutni su kosovski pisac Beći Cufaj i autor ovog teksta. U razgovoru učestvuje i novinarka Evlijana Berani. Moderator je profesor sociologije Anton Beriša. Publika većinom albanska. Došli su mnogi novinari kosovskih medija.

Pre ili kasnije, počće dijalog Beograda i Prištine. Naći će se za istim stolom srpska i albanska strana. Novi pokušaj kretanja sa mrtve tačke. Do nekakvih rešenja će se doći. Ići će teško, mučno i polako. Na promociji antologije *Drugi pored mene*, koja se održava pod geslom „Naš sused“, ne učestvuju zvanični predstavnici albanskog i srpskog naroda, već pojedinci bez stvarne političke moći.

Ipak, ne bih zanemario značaj tog razgovora. Meni lično bilo je važno da vidim i upoznam Albance sa Kosova čiju mentalnu matricu ne pokrivaju apstraktne formule dnevne politike. Koji nisu zatočenici radikalnih opcija, utaboreni u dnevnoj politici, već koji pokušavaju da iskorače iz kolektivnog kanona, da se suoče i sa vlastitom odgovornošću za postojeće stanje. Publika koja je na tribini „Naš sused“ postavljala pitanja učesnicima pripada koloniji onih koji ne pristaju da sadašnje stanje nema alternativu. Jer, zaista, šta zvanična srpska i albanska politika na Kosovu nude kao alternativu? Da li je budućnost Kosova život u taborima? Prihvatiti onu distancu od pedeset metara kao nepromenjivu stvarnost?

Nemam iluzija da dijalog, kao što je to bilo na tribini „Naš sused“, može preko noći bilo šta da promeni nabolje. Međutim, što više takvih susreta, neopterećenih unapred zadatim besom, recidivima decenijske medijske indoktrinacije, svakako doprinosi da se onaj *Drugi* barem malo upozna. Taj *Drugi* ima svakodnevicu sličnu našoj. Sa dugom listom egzistencijalnih problema, ali i malih radosti. Da li je moguće da pojedinac isključi dnevnu politiku, kao što mu ta dnevna politika isključuje struju, vodu ili mobilnu telefoniju? Da ne prihvati ulogu taoca?

Pre nego što sam krenuo na put, pitao sam se šta ja uopšte znam o svakodnevnom životu na Kosovu a da to nije mutna slika jedne utvrde gde dve suprotstavljene politike imaju za cilj da regrutuju što više pitomaca koji će odustati od zdravog razuma. Ne dozvoliti im da vode normalan život. O da, već vidim one koji se mršte, i na samu pomisao suživota Albanaca i Srba na Kosovu odmahuju rukom. Koji kao glavni adut imaju prošlost opterećenu

zločinima sa obe strane. Koji ne odustaju. I ne samo da veruju, već podsvesno, ili čak svesno, priželjkuju da se ta prošlost kao štafeta prenosi dalje u sutra, u prekосуtra, u budućnost. Tako im izgleda lakše. Ne suočavati se, već terati dalje. Za sukob je potrebno dvoje, ali pre toga je važno ukinuti svakodnevicu. Raspaliti plamen u kojem će sagoreti glas pojedinca. Utuliti one koji ne prihvataju mantre inspiratora i realizatora sukobljenih politika, već samo pokušavaju da ostanu normalni. Da premoste onih pedeset metara u Bošnjačkoj mahali.

Za kraj Andrić. Moto antologije *Drugi pored mene*.

„Kad slušam tako nekog kako daje opšte i uopštene sudove (crno ili belo) o zemljama i narodima, ja nijednog trenutka ne mislim o tačnosti ili netačnosti tih sudova, jer to zaista ne vredi, nego se pitam kako je stalo sa razumom i moralom toga koji te sudove daje.“

NIN, 2. decembar 2010.

KOMENTATORI

U vremenu pre interneta pisma čitalaca bila su zanimljiva rubrika gde se moglo naći pametnih komentara, čitavih malih studija. Bila su potpisana imenom i prezimenom, uz napomenu da je adresa poznata redakciji. Dakle, autor je imao identitet. Dobro, i tu je bilo pacijenata. Ali, postojala je korpa dežurnog urednika u kojoj su završavala sočinjenja zagađivača javnog prostora. Zalud im bio trud i upornost.

A onda, sa buđenjem naroda u vreme Miloševićevog *risorgimenta*, raspisali su se i razvikali poniženi i uvređeni, znalci istorije, upućenici u tajne i zavere. Naravno da skidanje poklopca sa ćupova gde se pola veka čuvala konzervirana istina komunističkog režima jeste bio znak demokratizacije društva, međutim, problem je u tome što je tzv. demokratizacija javne reči sprovedena na hajdučki način bila samo nastavak denuncijacije novim metodama, zeleno svetlo za potkazivače svih fela, za onu amorfnu masu jurodivih koja je u društvima bez jake građanske tradicije važan koalicioni partner svake vlasti.

Naravno, to i jeste bio sloj na koji je tadašnji režim tipovao, koji mu je bio prirodni oslonac u sprovođenju ratnohuškačke propagande, i koji je regrutovan za buduće ratove. To je sloj koji ne misli svojom glavom, već kao riba guta mamac, idealan za svaku vrstu manipulacije, letelica bez motora, lebdi u smeru koji mu drugi odredi.

Nove tehnologije omogućile su i niščima duhom ispu-sni ventil, iluziju boravka u prostoru javne reči, dijalog sa sebi sličnim minornim likovima na zajedničkom zadatku pražnjenja bisaga punih mržnje, prostaštva i besa. Pret-postavljam da im bavljenje drugim pruža makar kratko-trajno bekstvo od suočavanja sa vlastitim ništavilom. Dok opet ne utonu u noć do sledećeg oglašavanja.

Nismo valjda zaboravili vremena kada je gost u studi-ju mogao biti svako ko je uveseljavao prostotu? Važno je bilo da samo duva u diple populističkih partitura. Usijani telefoni u radijskim i televizijskim redakcijama puštali su u etar glasove bezumnih, samoproглаšenih izbavitelja, čija je jedina funkcija bila da gurnu zdrav razum u duboku ilegalu. Broj onih koji su na taj način praznili negativnu energiju uveliko je prevazilazio broj komentatora iz rejona normal-nih, kojima jarost i gnev nisu argumenti po sebi. Koji se ne izražavaju sačmaricom. Koji žele da pruže podršku pameti i razumu. I tako je, nažalost, ostalo do danas.

Za sociologe je to važan reper u određivanju beznađa u kojem se našlo srpsko društvo. Ta njiva, koju svakodnevno đubre simpatizeri ludila produktima vlastitog mozgovlja, zavređuje ozbiljnu analizu psihologa, sociologa i psihija-tara. Naravno, i analitičara koji bi donekle ustanovili procenat obolelih u našem društvu, kao što utvrđuju procenat simpatizera neke političke stranke uoči izbora.

Odavno već nameravam da se pozabavim fenomenom komentatora iz zone sumraka, onim buđavim mozgovima koji u zasedi anonimnosti dopisuju komentare vođeni refleksima vlastite patologije. Naravno, nikog normalnog ne zanimaju produkti njihovog mozgovlja, već sama potreba da se oglase, da puste krik u etar. I što je još važnije, valjalo bi saznati šta to njih iritira. Na koje reči i pojmove se automatski uključuju poput prislušnih uređaja? I koliki je njihov procenat u Srbiji?

Samo na osnovu komentara lako je pogoditi ime sajta. Sa malom verovatnoćom pogreške, iskusan čitalac može da odredi da li je na sajtu *B92* ili *Danasa*, *Blica*, *Politike* ili *Novosti*. Ili je zalutao u obor kakvog tabloida. U narodu gde četvrtina populacije nema osnovnu školu, gane do suza tolika briga za ćirilicu.

Potencijal umova iz zone sumraka najraskošnije se iskazuje kada se nađu *tet-a-tet* sa pametnom osobom koja se oglasila intervjuom ili komentarom u novinama koje joj baš nisu prirodno stanište. Dok kažeš britva, eto ti besnih pirana koje samo čekaju da im takav, razuman, sa integritetom i delom, dopadne zuba. Verujem da je važno, pre svega iz edukativnih razloga, da se pamet širi i onim medijskim prostorima gde je zdrav razum još uvek u izgradnji. To je misija svakoga čija glava nije rezervat bezumlja i haosa. Kad god ugledam tekst ili intervju osobe koju poštujem, na mestu gde ga nisam očekivao, zavučem pogled duboko u nisku komentara, gde simpatizeri Far-me i ostalih sličnih univerziteta vode dijalog. Zanima me koliki je vodostaj njihovog mraka.

Nedavno sam pročitao odličan intervju sa jednim poznatim rediteljem, koji je zaključio da danas u srpskom

društvu nema prave, istinske alternative, da je toga najmanje u opoziciji sa njenim rigidnim, populističkim i prevarantskim programima. I da nam nedostaje jedna prava, poštena politička snaga za kojom bi krenuli svi oni razočarani i utučeni ljudi. Spustivši se u kloaku komentara, odmah nailazim na: „Šta priča ovaj, bre?“ I tako dalje, do duboko u noć. Sve sami nadimci. Praznina i prostota u ogromnim količinama konzumira deminutive. Valjda je to kompatibilno sa količinom pameti koja im je udeljena.

Primećujem da njih iritira sve što je pošteno, plemenito, dosledno, a nadasve logično. Što traži rizik. Red, sistem, postojanost i odgovornost doživljavaju kao prirodne neprijatelje svetova u kojima su zatočeni. Priželjuju društvo u kojem bi prostakluk, divljaštvo i agresija bili vrhunski principi. Jer, samo tako bi svi bili jednaki, porinuti u mulj i smrad. Društvo bez ideala. Bez plemenitih ideja koje daju smisao životu. Oni se ničemu ne raduju, sve bi da zagade otrovom vlastite inferiornosti. O svemu imaju mišljenje, svejedno da li se radi o istoriji, umetnosti ili politici. Njihov mentalni habitus nastao je na đubrištima populističkih stereotipa. Što je glava praznija, to su jed i bes veći. Potpisuju se šiframa i deminutivima, proizvođači prostote, ljudi bez duha, abonenti stasali na jaslama Farme i ostalih rijaliti predstava. Iz tog začaranog kruga pokušavaju da se izbave besom i agresijom. To su isti oni đilkoši koji jure kroz crveno svetlo, gaze pešake na zebra, viču na šalterima, i samo se pred većim formatom nasilnika krotko zaustavljaju.

Društvo u kojem žive godinama je formiralo model javnog ponašanja gde su osnovne vrednosti pogubljene. Nedopustivo je da novinari intervjuišu okorele lopove

---

tako što samo poture mikrofon i dozvole im da bez ube-
dljivih argumenata negiraju optužbe. Da advokati krimi-
nalaca, i sami jednom nogom u kriminalu, licemerno daju
providne izjave o nevinosti njihovih klijenata. To vređa
zdrav razum i ubija poverenje građana u vladajući režim.

Ali, naš prostor nije odjednom postao idealni biotop u
kojem uspevaju toliko brojne vrste prostaka i kriminalaca.
Dugo se i brižno gajila ta endemska fauna. Jer, oni instin-
ktivno osećaju gde su granice njihovih mogućnosti. Postoji
onaj nevidljivi tas koji određuje takvo ponašanje. Dokle
god mediji budu kriminalcima tepali „žestoki momci“,
dokle god titula „kontroverznog biznismena“ bude imala
legalnost u javnosti, dokle god sudovi budu blagonakloni
prema zločincima i ustezali se da im odrede zaslužene
kazne, u pacovskim rupama živeće organizmi koji će se
naslađivati ubrizgavanjem otrova u pamet i razum.

A Spinoza kaže: „Mržnja je samo tuga za koju se
pogrešno misli da ima uzrok u spoljašnjosti.“

NIN, 23. decembar 2010.

SABORNOST

Postalo je već opšte mesto da sloga ne stanuje u Srba. Svi drugi narodi su solidarniji od nas. Lako postižu konsenzus oko vitalnih nacionalnih interesa. A Srbi nikako da se sabiju, uhvate za ramena, složno naprave cvet, onako kako to čine košarkaši kada trener tokom utakmice zatraži time-out. To je onaj trenutak sabornosti, kada samo jedno džinovsko nacionalno srce kuca, kada svi misle isto, iz jedne glave. I kada se svako delimično odrekne svoje glave u ime jedne fiktivne, ali svakako mnogo veće i mudrije glave.

E nije tako. Zabluda je da u Srbiji zbog nekakve genetske greške njenih većinskih stanovnika nema sloge. Naprotiv, u tom pogledu daleko smo odmakli. Uostalom, sabornost je autohtona odlika, da ne kažem endemska, i ne baš lako prevodiv pojam na strane jezike. Dakle, konačno smo jedinstveni i solidarni, saborni, zakonom velikog broja uvučeni i uvezani u istu priču. Tačnije, u istu bolest.

Ime joj je korupcija.

Naravno, nismo svi u istom stadijumu te bolesti. Vreme inkubacije korupcije je neograničeno. Na putu da se zarazi korupcijom nalazi se i onaj, za sada čestiti građanin, koji se mnogo ne uzbuđuje zbog te pošasti, i ne vidi smisla da se pobuni, da na svom prostoru, ispred ulaznih vrata počisti nekoliko kvadratnih metara. Uostalom, tako je prirodno da se kraducka, što reče onaj negdašnji ministar. Korupcija je u prirodi čovekovo, čini mi se da reče neko još važniji od ministra. Baš zato, ako je korupcija u prirodi čovekovo, potrebno je ne samo vezati narodu lopovske prste, već tamo gore, u glavi, zamandaliti misao koja legalizuje kraduckanje. Šta hoću da kažem? Lako ćemo izaći na kraj sa kovertama, sa mitom koje šuška na nižim spratovima, ukoliko gore, pod staklenom kupolom, nema nedodirljivih.

Nedopustivo je da podatak koji je izneo Vensan Dežer, šef misije EU u Srbiji – a po kojem se milijarda evra izgubi u procesu javnih nabavki – bude vest za jedan dan. I nikom ništa. Dakle, političke stranke godišnje ukradu od građana milijardu evra. Koja je to cifra, i šta se sve može uraditi sa tolikim novcem. Kako su bahati postali. I to je vest od jednog dana koja ima istu težinu kao i podatak gde i s kime je Severina otputovala posle novogodišnje noći. Čak ima mnogo manju medijsku težinu. Šta to govori? To govori da naš građanin nema svoj život. On živi novinske naslove, političke skandale, zavere, rijaliti emisije. Svakog dana mu se na ekranima i u novinama bacaju koske koje on veselo glode. Posebna tema su naslovi u novinama koji kontinuirano, već godinama, tačnije decenijama, siluju zdrav razum, proizvode jednu

zadatu stvarnost u kojoj su izvesne odlike *homo sapiensa* suvišne, recimo, pamet.

Postalo je sasvim normalno baviti se sudbinama krimosa i plaćenih ubica. Jutro početi tračevima koje jedna drugoj podmeću tajne službe regiona, ta udbina deca, danas već punoletna. Blanko ne sumnjam da su sve te delije, snajperisti i atentatori proverene patriote. Jer su ih i regrutovali, i u taj časni posao rukopoložile isto tako velike patriote. I uopšte, bez osvedočenih patriota ne bi bilo ništa od velikog projekta tranzicije na mnogo širem planu. Sada valja samo održavati vatru u pećinama regiona. Ne dozvoliti podanicima da progledaju. Odvlačiti im pažnju. Neka škilje u mraku. Samo da ne progledaju, i ne daj bože postave kakvo suštinsko pitanje. Za početak, samima sebi. Zadatak svih naših službi, javnih i tajnih, i jeste da sprečavaju, ili makar usporavaju proces koji bi jednog dana broj stanovnika naše voljene zemlje izjednačio sa brojem mislećih građana. Ali, nema razloga za strah, jer toga nigde nema.

U toplom gnezdru množine zaštićeni smo od odgovornosti. Za svaku gadost postoji alibi. Put iz gnezda do prvog lica jednine dug je i neizvestan. Sem toga, prvo lice jednine koje nije u funkciji prvog lica množine jeste jedno suvišno lice. Jedno sumnjivo lice. Lice koje misli svojom glavom.

Zato jeste važan kalup po kojem se izliva poželjni podanik. Nemojmo se zavaravati, svuda i uvek visok je procent onih koji se plaše da misle, onih neopredeljenih koji su u miru sa sobom tek kada ih neko usmeri u pravcu koji će kasnije biti njihovo lično mišljenje. Zato tolika priprema i važnost izbora. Makar i korupcijom obezbediti sredstva za propagandu političkih stranaka. Usmeriti neopredeljene,

---

približiti ih samima sebi, učvrstiti ih u njihovom stavu *oduvek smo tako mislili*.

Naravno da u tom poslu proizvodnje poželjnog glasača koji misli da misli svojom glavom važnu ulogu imaju mediji. Posebno oni neslužbeno Službini, koji prave vest od svake budalaštine, proizvode probleme od navodno velike društvene važnosti, iako su ti problemi minorni, često nepostojeći. Kao kada jedan od razloga za nehapšenje Mladića, i onda kada je bio lociran, beše strah od moguće reakcije naroda. Orkestrirano ponavljajući narodu ono što se želi proizvesti kao mišljenje tog istog naroda, na kraju se i postigne.

Ali, vratimo se korupciji. Više se i ne krije da je prvom čoveku svakog javnog preduzeća u opisu posla da krađe za stranku koja ga je na to mesto postavila. Javna preduzeća su postala bankomati političkih stranaka. A javna nabavka – mesto susreta državnog i privatnog kapitala. Prva faza korupcije, kažu upućeni, jeste da se nabavlja ono što i nije neophodno, dakle, simulira se potreba, recimo, za deset luksuznih automobila, naravno, audija ili mercedesa. Posle se mreža korupcije širi raznim aneksima ugovora. Jeste da postoji Agencija za borbu protiv korupcije, jeste da u toj Agenciji rade moralne vertikale, međutim, postoji i policija koja ometa rad Agencije. To smo nedavno saznali. Ali, i ta vest je izazvala neuporedivo manju pažnju od Severininih novogodišnjih destinacija.

Mnogo godina će proći pre nego što se opet stvori energija koja bi inicirala veliku šetnju kao iz zime 96/97. Danas na političkoj sceni Srbije nema snage oko koje bi se okupili oni koji su izvan tromilionske populacije fanova i simpatizera Farme, oni kojima nije san džip zatamnjenih

stakala, već čist i uredan gradski prevoz, oni koji se ne ugrađuju procentima, oni koji se ne hvataju na licemerne priče o nekakvoj posebnoj energiji ovog prostora, koji ne mogu biti ponosni što Beograd postaje egzotična destinacija gde se jevtino pije, jede i jebe. Postali smo Meka za niskobudžetne Evropljane. Tajland na Balkanu.

Zato umesto kulture imamo zabavu. Jer, za razliku od kulture, zabava nije mnogo zahtevna prema onom organu smeštenom u glavi. Hrani banalnostima, jer to narod voli. A narod voli upravo ono što mu se neprestano nudi. Zabava je postala naš brend. Opušta i uspavljuje. Zabava osigurava visok prag tolerancije na dugogodišnju bedu. Dokle god prag tolerancije u Srbiji bude toliko visok, građani će živeti tako nisko.

NIN, 27. januar 2011.